

Advies

Sectorraad Kunsten en Erfgoed
13 januari 2017

Advies n.a.v. de evaluatie van het Kunstendecreet

Op 13 december 2013 werd een nieuw Kunstendecreet bekrachtigd door de Vlaamse Regering. In 2016 werd dit decreet voor wat betreft de werkingssubsidies voor het eerst toegepast. Met de cyclus voor een eerste maal doorlopen, is het nu tijd voor een evaluatie van het decreet en zijn praktische uitvoering. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed van de SARC wil hier op eigen initiatief met dit advies een bijdrage toe leveren.

Advies

Inleiding

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed staat nog steeds achter het (nieuwe) Kunstendecreet: de functiegerichte aanpak, de manier van beoordeling, etc. Na afgelopen beoordelingsronde is echter gebleken dat aanpassingen noodzakelijk zijn. Het kunstenveld was met het nieuwe decreet aanvankelijk zeer hoopvol gestemd, maar helaas zijn veel “kinderziektes” opgedoken die het systeem hebben verzwakt. Het is nu zaak om deze problemen op een zo goed mogelijke manier te remediëren.

In zijn advies gaat de Sectorraad Kunsten en Erfgoed dieper in op de verschillende stappen in het proces. Hij heeft het achtereenvolgens over het format, de manier van beoordeling en de manier van beslissing.

Het is daarnaast van groot belang, voor de beoordeling van de projectsubsidies, dat enkele correcties al op korte termijn gebeuren. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed sluit zijn advies af met de vraag om enkele prangende problemen zo snel mogelijk te verhelpen.

Format

Het format is zeer richtinggevend geweest en moet nauwgezet geëvalueerd worden. Het moet, in overleg met de sector, grondig herzien worden.

Een fundamentele bedenking bij het format is dat er te weinig ruimte is om de artistieke eigenheid adequaat te kunnen toelichten. De kunstensector heeft dit als een groot gemis ervaren. Om alle vragen in het format te kunnen inpassen, heeft men zo veel mogelijk gekwantificeerd. Daardoor is elke mogelijkheid tot toevoegen van 'eigenheid' in het aanvraagdossier teniet gedaan. Bij uitstek in de kunstensector is echter niet alles meetbaar. Een artistiek project is niet in standaardvragen te vatten en de context is vaak nodig voor de interpretatie van de rest van het dossier.

De Sectorraad vindt dat de aanvragers de mogelijkheid moeten hebben om zichzelf voor te stellen in volledig vrije, eigen bewoording. Daar moet plaats voor gemaakt worden op een prominente plaats, bij het begin van de aanvraag (en dus niet in de bijlagen).

Een alternatieve manier om meer aandacht te creëren voor het artistieke, en de aanvragers de kans te geven om hun artistiek project voor te stellen, is het invoeren van 'hearings'. Als deze hearings in dialoog gebeuren, en er effectief ruimte gecreëerd wordt voor de aanvrager om vrij zijn eigen verhaal te kunnen vertellen, is de Sectorraad Kunsten en Erfgoed hier wel voor te vinden.

Beoordeling

- *Professionaliteit van de beoordeling*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed is van mening dat wie de sector beoordeelt, deze ook moet kennen. Hij ziet twee mogelijkheden om dit te bewerkstelligen: ofwel gebeurt de beoordeling door mensen die de sector zeer goed kennen, ofwel moet de beoordeling geprofessionaliseerd worden. In ieder geval moeten alle beoordelaars beschikken over expertise vóór het begin van de beoordeling. Er is o.a. expertise nodig op het vlak van:

- Grondige kennis van de sector;
- Beleids- en beheersmatige ervaring;
- Zich niet laten beïnvloeden;
- Naleven van deontologie.

Deze expertise kan (deels) bekomen of aangevuld worden via een opleiding. De opleidingen tijdens de afgelopen beoordelingsperiode waren echter niet toereikend. Er zat te veel tijdsdruk achter. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vindt de opleidingen een zeer goed principe, maar hoopt dat deze in de toekomst zullen worden bijgestuurd.

Wat betreft het naleven van een deontologische code, meent de Sectorraad Kunsten en Erfgoed dat dit uitgebreid aan bod moet komen in het draaiboek kwaliteitsbeoordeling. Tijdens de afgelopen beoordelingsronde is er bv. informatie gelekt naar de pers. Er kunnen zich ook andere problemen voordoen, zoals commissieleden die hun taak onvoldoende serieus nemen. Het is een opdracht voor de voorzitter en de secretaris om dit in het oog te houden en te signaleren. De Adviescommissie Kunsten grijpt in de mate van het mogelijke in, maar er zijn geen procedures, noch sancties voor voorzien.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat hier best afspraken over gemaakt worden. Ingrijpen

voor deze en andere schendingen van de deontologie moet een taak van de adviescommissie zijn. De na te leven principes en sancties bij niet-naleving moeten duidelijk worden opgenomen in het draaiboek.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed geeft aan dat de adviesprocedure de laatste jaren aan openbaarheid heeft gewonnen. Wat echter (nog) niet openbaar is, is de kwaliteitscontrole. De werkzaamheden van de Adviescommissie Kunsten blijven tot op heden vertrouwelijk. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed heeft er alle vertrouwen in dat de adviescommissie haar rol goed heeft gespeeld, maar vraagt zich af of de openbaarheid niet nog verder kan worden doorgetrokken.

- *Objectiviteit van de voorzitters*

In het Kunstendecreet (art. 38) is bepaald dat de voorzitters in de beoordelingscommissies een modererende rol moeten opnemen, en moeten toezien op de toepassing van de methodologie ontwikkeld door de Adviescommissie Kunsten.

In het draaiboek beoordeling werd een rotatiesysteem uitgewerkt: voorzitters worden roterend, maar niet in hun 'eigen' sector ingezet (draaiboek p. 11). De Adviescommissie Kunsten wil door die keuze elke schijn van partijdigheid vermijden.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed gelooft niet dat volledige onpartijdigheid van de voorzitters mogelijk is, zeker aangezien de sectorraad vraagt dat zij over een (zeer) grondige kennis van de sector zouden beschikken. Voorzitters hebben uiteraard een moderatorsrol te spelen, en bij die taak hoort een bepaalde terughoudendheid in de wijze waarop en de mate waarin zij aan het inhoudelijke debat deelnemen. Dat betekent echter niet volledige neutraliteit / objectiviteit. Het is eerlijker en doorzichtiger om de intersubjectiviteit toe te laten, maar een heldere rolverdeling te hanteren. Daarnaast is de Sectorraad Kunsten en Erfgoed er voorstander van dat de voorzitters (of een afvaardiging uit het voorzittersoverleg) deel zouden uitmaken van de Adviescommissie Kunsten (cfr. de beoordelingscommissie en de Adviescommissie Cultureel Erfgoed).

- *Commissies*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed merkt een groot verschil in de kwaliteit van de verschillende (pre)adviezen over de commissies heen. Hieruit spreekt duidelijk de willekeur van bepaalde zaken zoals de interpretatie van de functies. Het is nodig om te streven naar meer gelijkheid tussen de verschillende commissies, en als de functies vanuit de politiek een ideologische ondertoon krijgen, moet dat voor de aanvragers ruim op tijd duidelijk zijn.

De Adviescommissie Kunsten ontkent dat er grote verschillen waren m.b.t. de (eind)beoordeling over de commissies heen en dat er geen gegevens zijn die deze bewering kunnen staven. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed stelt echter vast dat ook het tegendeel niet objectief en onomstotelijk aan te tonen valt. Hij pleit ervoor om hier in de toekomst – naast de objectieve voorzitter als procesbegeleider en het voorzittersoverleg – extra mechanismen en/of objectiveringscriteria voor te voorzien, zoals bv. commissies met een aantal overlappende leden of 'controledossiers' die door meerdere commissies beoordeeld worden.

Bijkomend denkt de sectorraad dat de beoordeling er baat bij zou hebben om een (meer) uitgeschreven 'beslissingsboom' te hanteren. In het draaiboek kwaliteitsbeoordeling is momenteel (als bijlage 1) een waardeschaal opgenomen, maar deze schaal is zeer vaag en kan bijzonder arbitrair gehanteerd worden.

- *Begrippenapparaat*

De grote verschillen in de beoordeling tussen de commissies onderling zijn niet louter te wijten aan willekeur. Die willekeur werd voor een groot deel in de hand gewerkt door het begrippenapparaat dat onvoldoende is uitgewerkt. De functies zijn containerbegrippen die door iedereen anders geïnterpreteerd kunnen worden. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om semantische duidelijkheid te scheppen in het begrippenapparaat. Daarbij moet men er wel ruimte blijven voor een dynamische invulling met plaats voor alle tussenvormen van klassiek tot vernieuwend. De begrippen moeten niet vastgepind worden, maar in hun breedheid gedefinieerd. De interpretatie van de begrippen hangt ook samen met de vraag naar een degelijke opleiding voor de beoordelaars voorafgaand aan de beoordeling.

- *Het zakelijke*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat de zakelijke aspecten bij de beoordeling teveel hebben doorgewogen.

Bovendien blijft de Sectorraad Kunsten en Erfgoed bedenkingen hebben bij het feit dat de zakelijke beoordeling door één persoon van de administratie gebeurt. In het verleden pleitte de Sectorraad Kunsten en Erfgoed al voor het inschakelen van externe experts bij de herbeoordeling van de zakelijke aspecten bij het invoeren van het verhaalrecht¹. De sectorraad meent dat de zakelijke beoordeling tout court gebaat zou zijn bij verdere professionalisering. Afgelopen beoordelingsronde is gebleken dat de zakelijke adviezen zeer wisselend van kwaliteit waren, mogelijk afhankelijk van de dossierbehandelaar. Verder professionaliseren en externe experts inschakelen kan helpen om de kwaliteit van de adviezen op gelijke hoogte te brengen.

Wat betreft het zakelijke wil de sectorraad er tot slot op wijzen dat er uit de beoordeling vaak een gebrek aan vertrouwen sprak. Zo zijn er bv. organisaties die wegens een slechte beoordeling van het zakelijke dossier niet opnieuw gesubsidieerd worden, terwijl zij wel een goede artistieke beoordeling kregen en er geen indicaties van slecht beheer zijn in de huidige werking. Bovendien vindt de sectorraad dat ook 'nieuwkomers' met een sterk artistiek project, maar nog geen perfect zakelijk dossier de nodige kansen moeten krijgen. Het is belangrijk dat er ruimte voor experiment blijft. Eventueel kan een organisatie de opdracht krijgen om dergelijke aanvragers te ondersteunen/ een coachende rol op te nemen.

- *Integratie van zakelijk en artistiek advies*

Om een te zwaar doorwegen van de zakelijke beoordelingsaspecten te voorkomen, pleit de Sectorraad Kunsten en Erfgoed erover om terug te gaan naar één geïntegreerd advies. De artistieke en zakelijke beoordeling moet nog apart gebeuren, maar de twee 'gewichten' waarmee je kan wegen, moeten op gegeven moment samen worden gebracht. Wanneer dat gebeurt kunnen vanuit beide kanten nuances worden aangebracht, kan men met elkaar in gesprek gaan en eventueel corrigeren (bv. wanneer in het artistieke advies naar zakelijke aspecten wordt verwezen, of wanneer in het zakelijke advies onterecht verkeerde kosteninschattingen van artistieke aspecten worden gemaakt).

¹ Advies van 5 maart 2014 over het ontwerp van uitvoeringsbesluit bij het Kunstendecreet

- *Tijdsdruk*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat er op verschillende aspecten fouten gebeurd zijn, of dat de beoordeling niet grondig verlopen is door een te hoge tijdsdruk. Voorbeelden hiervan zijn:

- De opleidingen voor de beoordelaars, die deels nog tijdens het beoordelingsproces moesten gebeuren. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed meent dat een grondige opleiding moet worden afgerond vóór men met de beoordeling begint.
- De zakelijke beoordeling door de administratie werd tevens gekenmerkt door een grote tijdsdruk.
- Ook bij de beoordeling in de commissies moet er aandacht zijn voor een realistisch tijdspad. Het is van belang dat alle beoordelaars de dossiers grondig bekeken hebben.

- *Toekomstplan*

In de huidige procedure zijn er verschillende stappen die ervoor moeten zorgen dat een kader gecreëerd wordt. Afgelopen beoordelingsronde is echter gebleken dat dit niet voldoende was. De visienota was te algemeen, en met de landschapstekening heeft men geen rekening gehouden.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed steunt uitdrukkelijk de vraag van oKo om een toekomstplan in te voeren.²

Indien er een toekomstplan zou zijn, zou er bv. ook beter rekening kunnen gehouden worden met de regionale context, en zouden er geargumenteerde bijstellingen kunnen gebeuren tussen de fase van de adviezen en de beslissingen. Als dat past binnen het toekomstplan zouden organisaties met een mindere score (mogelijk mits extra ondersteuning en/of bijsturing) toch doorgelaten kunnen worden.

Daarnaast vindt de Sectorraad Kunsten en Erfgoed ook dat er bijsturing moet gebeuren aan de visienota. Die moet veel duidelijker de inhoudelijke keuzes van de minister bevatten. Op basis van de visienota moet bij wijze van spreken duidelijk zijn of het al dan niet 'de moeite' is om een aanvraag in te dienen.

- *Repliek- en verhaalrecht*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wijst op een ongelijkheid tussen positief en negatief beoordeelde organisaties wat betreft de verdere stappen die zij kunnen ondernemen, m.n. het repliek- en verhaalrecht. Het repliekrecht is inhoudelijk, het verhaalrecht enkel formalistisch. De sectorraad meent dat dit een ongelijke behandeling is. Positief en negatief beoordeelde organisaties moeten dezelfde kansen krijgen om te reageren, en hun reactie moet voor beiden meegenomen worden in het uiteindelijke advies. Verhaalrecht na het (eventueel gecorrigeerd) advies moet mogelijk blijven.

² oKo pleit voor een bijkomende document: een toekomstplan. Dit toekomstplan moet de blauwdruk van een optimaal landschap bevatten, en moet dienen als terugkoppeling tussen minister, administratie, adviescommissie en voorzitters. Het moet worden opgesteld na de bekendmaking van de adviezen en voor het eindbesluit, en legt een synthetisch verband tussen de landschapstekening, de visienota, het landschap zoals het zich presenteert en de budgettaire kaders.

- *Ranking*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed is geen voorstander van de ranking zoals hij op dit moment gebruikt wordt. Hij meent dat het in sommige argumentaties lijkt alsof men post factum redenen gezocht heeft om de ranking op te stellen. Het is onvermijdelijk dat de commissies een oordeel moeten vellen, maar dat kan zich beperken tot twee categorieën:

- goed/voldoende: de commissie vindt dat deze dossiers ondersteuning zouden moeten krijgen
- niet goed/onvoldoende: de commissie vindt dat deze dossiers mankementen vertonen

Een goede argumentatie is noodzakelijk, en in geval van onvoldoende moet men in dialoog gaan.

Beslissing

- *Politieke invloed*

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed stelt vast dat de huidige hoge mate van transparantie de politieke eindbeslissingen duidelijk heeft gemaakt. De sectorraad heeft er alle begrip voor dat de eindbeslissing kan afwijken van de beoordeling. Afhankelijk van de redenen kan afwijken zeker gerechtvaardigd zijn, maar de sectorraad verwacht dan wel ook transparantie d.m.v. een motivering. Hij meent dat dit nu onvoldoende het geval was. Daardoor lijkt het alsof de afwijkende beslissingen niet gestoeld waren op beleid of visie, maar het resultaat zijn van willekeur.

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed wijst nogmaals op het idee van het toekomstplan, wat dergelijke afwijkingen op een transparante manier zou kunnen verduidelijken.

- *De individuele kunstenaar*

De minister heeft gehamerd op het belang van individuele kunstenaars, maar er zijn praktisch geen dossiers goedgekeurd. Er is wel enige instroom, maar die blijft beperkt. De eindbalans is dat er niet veel vernieuwing zichtbaar is.

Op korte termijn

Welke (praktische) ingrepen moeten zo snel mogelijk gebeuren, vóór de beoordeling van de projectsubsidies?

- Aanvullen en bijsturen van de pool van beoordelaars.
- Grotere commissies samenstellen.
- Een goede verdeling van de dossiers. Wat op het eerste zicht vergelijkbaar lijkt, is dat niet altijd. Elk dossier moet op zich behandeld worden.
- Meer vertrouwen voor bestaande organisaties. Er moet meer gekeken worden naar het al dan niet aanwezig zijn van bepaalde kennis, en uitgegaan van vertrouwen dat een organisatie haar werking niet plots volledig zal omslaan.

Namens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed,

Herman Baeten, voorzitter

Jorijn Neyrinck, ondervoorzitter

Lieselotte Moortgat, secretaris